ESPACE: meervoudig ruimtegebruik bij waterberging

Het vasthouden en bergen van water is in het volle Nederland geen makkelijke opgave, maar de waterschappen staan er niet alleen voor. Gemeenten, provincies, grondeigenaren, natuurbeheerders en andere belanghebbenden kunnen en willen hun steentje bijdragen aan het vinden van de benodigde ruimte. Dat stelt onderzoeker Brendan McCarthy, medewerker van het consultantbureau NovioConsult uit Nijmegen. Voorwaarde is wel dat alle partijen de dialoog aangaan en de tendens van “vermaatschappelijking” van het waterbeheer door zetten.

—— Gert van Wijland

McCarthy neemt namens het Waterschap Rivierenland deel in het Europese project ESPACE, waarbinnen de op Europees niveau bedachte maatregelen om meer water te bergen op regionaal en zelfs op lokaal niveau worden uitgewerkt. Hij is medeopsteller van een aantal gidsmodellen, waarmee waterbeheerders, planologen en andere betrokken organisaties binnen het rivierenland per locatie kunnen kijken hoe waterberging gecombineerd kan worden met andere functies.

—— Want daar ligt volgens McCarthy de toekomst: wil je voldoende ruimte vinden om het water te bergen, dan is meervoudig ruimtegebruik het sleutelwoord. Niet alleen blijft opvang en berging op die manier betaalbaar, ook komt het de kwaliteit van het gebied ten goede. “Veel mensen zijn bang voor waterberging, zijn bang dat het land onder water wordt gezet. Maar juist door de berging te combineren met bijvoorbeeld zandwinning of recreatie verdeel je de pijn als het ware. Het levert daarmee niet altijd direct geld op, maar de maatschappelijke kosten blijven wel laag”.

—— Belangrijk is dat de lasten over zoveel mogelijk organisaties worden verdeeld en daardoor zelfs in baten veranderen. “Het vinden van de benodigde berging is een hele opgave, maar de waterschappen moeten zich realiseren dat ze er niet alleen voor hoeven op te draaien. Ze kunnen aanhaken bij bestaande plannen van andere landgebruikers. De gidsmodellen geven daar handreikingen voor”.

—— Een gemeente die huizen wil bouwen, kan zo in zijn plannen singels opnemen. Het mes snijdt dan aan twee kanten. Er is ruimte voor wateropvang en het woongenot van de mensen gaat erop vooruit. En zo bieden de 13 opgestelde modellen bijna per plangebied een aantal mogelijke combinaties aan. McCarthy waarschuwt echter dat de gidsmodellen niet zomaar klakkeloos moeten worden overgenomen. Het gaat meer om de ideeën, de modellen zijn eerder procesinstrumenten dan panklare mallen die je over het gebied kunt leggen en alleen maar hoeft na te trekken. “We willen vooral dat de gidsmodellen de communicatie op gang brengen”.

—— Want daar schort het vaak aan aldus McCarthy. De planologen, de natuurbeheerders, de boeren en de waterschappen, ze moeten allemaal uit hun ivoren torens komen en met elkaar de beste oplossing zoeken. Zonder draagvlak onder alle betrokkenen zal het vinden van voldoende berging nooit lukken, zo is zijn vaste overtuiging. Het waterbeheer moet volgens de onderzoeker vermaatschappelijkt worden, niet tegen de huidige belangen van bewoners en andere grondgebruikers indruisen maar daarmee juist samenvallen. “De modellen zijn bedoeld om de functies in eerste instantie met elkaar te confronteren. Laat de partijen maar in discussie gaan over welk model in welke situatie het best zou kunnen uitpakken. Laat ze de modellen maar combineren tot de grond optimaal wordt gebruikt en zoveel mogelijk belangen dient”.

Wat is espace?

De letters ESPACE staan voor European Spatial Planning. Waterbeheerders uit heel Europa onderzoeken samen hoe binnen de ruimtelijke ordening klimaatsverandering op een transnationaal niveau kan worden toegepast. Ze stellen hiervoor nationale, regionale en lokale handreikingen op die in de praktijk toepasbaar zijn. In Nederland stelden NovioConsult en het ministerie van VROM gidsmodellen op voor waterberging in het rivierengebied. Centrale vraag binnen de pilot was: hoe krijgen we meer ruimte, mogelijkheden en aandacht voor waterberging binnen de ruimtelijke ordening en creëren we tegelijkertijd een meerwaarde voor het gebied? Met de Gidsmodellen hoopt Espace meervoudig ruimtegebruik te bevorderen. Functiecombinatie met werken, wonen, landbouw, recreatie en natuurbeheer moet leiden tot een geringere ruimteclaim voor waterberging en moet tegelijkertijd de ruimtelijke kwaliteit verrijken.

—— De opgestelde modellen fungeren als een soort handleiding bij de planvorming in het rivierengebied. Vooral de rol van de waterbeheerder moet hierbij duidelijker worden. Elk type gebied krijgt het model dat het beste past bij de lokale omstandigheden. Zo kwam de volgende lijst tot stand:

1 Verbrede waterlinten: Verbreden van de hoofdwatergangen in de polders met een plas/dras oeverland. Levert een substantiële aanvulling op de binnendijkse ecologische hoofdstructuur.
2 Flexibel peilbeheer: Geen vaste zomer- en winterpeilen meer hanteren, maar binnen marges laten variëren. Vergroot de veerkracht van het watersysteem.
3 Historische kaden: langs oude kwelkaden, zouwedijken en landscheidingen die geen waterkerende functie meer hebben een ‘natte voet’ aanleggen. Geeft een nieuwe functie voor een vergeten markant landschapselement.
4 Nieuwe stads- en dorpsranden: berging voor overtollig water uit het bestaand stedelijk gebied geeft de stadsrand een aantrekkelijke aanblik. Levert nieuwe leefmilieus en karakteristieke aangezichten.
5 Bebouwde kom: vertragen en verleggen van de afvoer van regenwater naar het riool zodat er meer verdampt en inzijgt. Waterberging in de directe leefomgeving vergroot het begrip voor waterbergingsmaatregelen.
6 Delfstoffen- en drinkwaterwinning: met zand- en kleiwinning meer inspelen op de ruimtelijke karakteristieken van het gebied en drinkwaterwinning uit oppervlaktewater combineren met ondiepe infiltratie. Het waterschap legt de nadruk op samenwerking met een nutsbedrijf
7 Nieuwe Hollandse Waterlinie: de voormalige verdedigingslinie met water meer zichtbaar maken als samenhangend landschapselement. Levert seizoens- en/of piekberging in de voormalige inundatievelden.
8 Water en glas: waterberging integreren in de fundering van de kas of de kas laten drijven. Met vernuftige watertechniek maakt het de hoogwaardige tuinbouw minder afhankelijk.
9 Waterlandgoed: nieuwe landgoederen waar het openbare deel zodanig is ingericht (b.v. met een pad over een lage kade) dat waterberging mogelijk is. Levert wonen / werken en recreatie in een groen-blauw buitengebied
10 Water in zicht: het gebied tussen infrastructuur en woonwijken of bedrijventerreinen inrichten met een wateroppervlak. Levert wonen en werken aan het water op zichtlocaties en vergroot de attentiewaarde van de gebouwen.
11 Het landje: benutten van de restruimte in stedelijk gebied die soms natuurwaarde kennen maar vaker verzamelplaatsen van zwerfvuil zijn. Vergraven van deze restruimten kan bijdragen aan waterberging, alle kleine beetjes helpen tenslotte.
12 Waterberging op het land: als aankoop van laaggelegen gebieden voor inundatie geen optie is, kan de waterbeheerder de eigenaar met een vergoeding verleiden om af en toe water te bergen. Levert de zogenaamde blauwe diensten voor tijdelijke waterberging.
13 Sportwaterpark: gebruik van sportvelden e.d. voor waterberging, bijvoorbeeld in de winterperiode als zij niet of minder gebruikt worden. Levert waterrijke sport- en recreatiegebieden, ook geschikt voor inundatie.

(Bron NovioConsult)